

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსება და განვითარება

ადეიშვილი თ.

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 საქართველოს ეკოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემია

ანოტაცია: წარმოდგენილია ივ. ჯავახიშვილი სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსებისა და განვითარების ისტორია 1918 წლიდან დღემდე.

საკვანძო სიტყვები: უნივერსიტეტი, ისტორია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (თსუ) საქართველოს უძველესი და უდიდესი უმაღლესი სასწავლებელია. ის დაარსდა 1918 წლის 8 თებერვალს (ძვ. სტ. 26 იანვარს) მეფე დავით აღმაშენებლის ხსენების დღეს, ქ. თბილისში, ძველი გიმნაზიის შენობაში. ამავე წლის 3 სექტემბერს ეწოდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. იმ დროისათვის მთელ კავკასიაში ეს იყო პირველი და ერთადერთი უნივერსიტეტი. ამჟამად მისი ყოველწლიური სტუდენტთა რაოდენობა შეადგენს 30000-ს, ხოლო პროფესორ-მასწავლებელთა რიცხვი 3000-ს აღემატება.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს გააჩნია 7 ფაკულტეტი და 60-მდე სა-მეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი და ლაბორატორია, უმდიდრესი ბიბლიოთეკა (4 მილიონამდე წიგნითა და პერიოდული გამოცემით), 7 მუზეუმი, აგრეთვე საკუთარი გამოცემლობა და სტამბა. გამოსცემს საკუთარ გაზეთს „თბილისის უნივერსიტეტი“.

მისი დაარსების მოკლე ისტორია შემდეგია. 1917 წელს თბილისში შეიქმნა ქართული უნივერსიტეტის დამფუძნებელი საზოგადოება, რომელმაც ითავა მისი დაარსება. მისი მთავარი დამფუძნებელი იყო უდიდესი ქართველი ისტორიკოსი, აკადემიკოსი ივანე ჯავახიშვილი. თანადამფუძნებლები იყვნენ: კონსტანტინე აფხაზი, გრიგოლ გველესიანი, ექვთიმე თაყაიშვილი, გიორგი ახვლედიანი, კორნელი კეკელიძე, შალვა ნუცუბიძე, დიმიტრი უზნაძე, გრიგოლ წერეთელი, აკაკი შანიძე, ანდრია რაზმაძე, იოსებ ყიფშიძე და პეტრე მელიქიშვილი.

პროფესორი პეტრე მელიქიშვილი, მსოფლიოში სახელგანთქმული ქართველი ქიმიკოსი, რუსეთის საიმპერატორო აკადემიის წევრ-კორესპოდენტი ი. ჯავახიშვილის წარდგინებით, არჩეულ იქნა უნივერსიტეტის პირველ რექტორად. თსუ-ს გახსნის დღეს მის ეზოში საზეიმო წირვა აღავლინა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა კირიონმა.

1922 წლის 15 იანვარს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში შეიქმნა პოლი-

ტექნიკური ფაკულტეტი, რომლის ბაზაზეც 1928 წელს ჩამოყალიბდა საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტი (ამჟამად საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი).

1919-1926 წლებში თსუ-ს რექტორი გახლდათ ივანე ჯავახიშვილი. 1926 წელს საბჭოთა რეჟიმის გადაწყვეტილებით იგი გაათავისუფლეს რექტორის მოვალეობისაგან, თანაც მას კარგა ხნით აეკრძალა ლექციების წაკითხვა მის მიერვე დაარსებულ უნივერსიტეტში. ამ დროიდან 1991 წლის 14 ოქტომბრამდე უნივერსიტეტს დაკარგული ჰქონდა ავტონომიური უმაღლესი სასწავლებლის სტატუსი. ის კვლავ აღდგა აკადემიკოს როინ მეტრეველის რექტორობის საწყის ეტაპზე. ის გახლდათ პირველი არჩეული რექტორი პეტრე მელიქიშვილისა და ივანე ჯავახიშვილის შემდეგ. 1989 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის სახელი მიენიჭა.

საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობის მოპოვებისა დემოკრატიული სახელმწიფოს გამოცხადებამდე ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯი, რომელიც ქართველმა ხალხმა გადადგა, სწორედ თბილისში ეროვნული უნივერსიტეტის შექმნა იყო. შემდგომ პერიოდში, ბოლშევიკურ და კომუნისტურ ხანაში, მიუხედავად თავსმოხვეული იდეოლოგიისა და მკაცრი ცენზურისა, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა შეძლო ეროვნული სულისკვეთების შენარჩუნება, ზოგადსაკაცობრიო იდელებისადმი მსახურება, აღზარდა ეროვნული ინტელიგენციის საუკეთესო წარმომადგენლები, ჩამოყალიბდა საყოველთაოდ ცნობილი სამეცნიერო სკოლები მათემატიკაში, ფიზიკაში, ასტრონომიაში, გეოფიზიკაში, ქიმიაში, ფსიქოლოგიაში, ფიზიოლოგიაში, ენათმეცნიერებაში, ისტორიაში, აღმოსავლეთმცოდნეობაში, ფილოლოგიაში და მეცნიერების სხვა დარგებში. თსუ-მ საფუძველი ჩაუყარა საქართველოს თითქმის ყველა უმაღლესი სასწავლებლისა და მეცნიერებათა აკადემიის შეიქმნას.

1917 წელს ცარიზმის დამარცხებამ და თებერვლის რევოლუციამ შესაძლებელი გახდა რუსეთის იმპერიაში არარუსულენოვანი უნივერსიტეტის დაარსება. ბატონმა ივანემ ჯერ კიდევ პეტერბურგში ყოფნისას დააარსა საინიციატივო ჯგუფი, ხოლო 1917 წლის მაისში ჩავიდა თბილისში, სადაც ჩაიტანა უკვე მზა წესდება და დახმარებისათვის ბატონ ექვთიმე თაყაიშვილს მიმართა. 12 მაისს მათ გამართეს დამფუძნებელი კრების პირველი სხდომა, სადაც საპატიო თავმჯდომარედ ბატონი პეტრე მელიქიშვილი აირჩიეს. დაარსების სავარაუდო თარიღად 1918 წლის დასაწყისი განისაზღვრა. დამფუძნებელმა საზოგადოებამ შექმნა ორი კომისია: აკადემიური და ფინანსური. ფინანსურს დაეკისრა უნივერსიტეტის დაარსებისათვის სახსრების მოზიდვა, ხოლო აკადემიურს მეცნიერული ორგანიზაციისათვის ზრუნვა. აკადემიურ კომისიაში შევიდნენ: პ. მელიქიშვილი, ივ. ჯავახიშვილი, ე. თაყაიშვილი, ი. ყიფშიძე, ა. შანიძე, შ. ნუცუბიძე, ფ. გოგიჩაიშვილი, კ. კეკელიძე, დ. უზნაძე, ა. რაზმაძე. კომისიამ სულ 9 სხდომა ჩაატარა. 1917 წლის 26 ნოემბრის სხდომაზე გადაწყდა, რომ თავდაპირველად დაარსებულიყო ერთი – სიბრძნიმეტყველების ანუ ფილოსოფიის ფაკულტეტი, რომელსაც შემდეგ მიემატებოდა სხვები. 1918 წლის 13 იანვარს შედგა უნივერსიტეტის პირველი სხდომა, სადაც რექტორად ივანე ჯავახიშვილი არჩევა სურდათ, თუმცა ამ უკანასკნელმა უარი განაცხადა და რექტორად პეტრე მელიქიშვილი აირჩიეს. მიუხედავად ამისა, ფაქტობრივი რექტორი მაინც ივ. ჯავახიშვილი იყო, რადგან მელიქიშვილი უიმისოდ არაფერს წყვეტდა. 1918 წლის 26 იანვარს კი უნივერსიტეტი სახეიმოდ გაიხსნა, ხოლო იმავე წლის 3 სექტემბერს უნივერსიტეტი სახელმწიფო უნივერსიტეტად გადაკეთდა.

1919 წლის ბოლოს პეტრე მელიქიშვილი ივანე ჯავახიშვილმა შეცვალა, რომელიც 1926 წლის 22 ივნისამდე წარმატებით მართავდა უნივერსიტეტს, ხოლო ხელი-

სუფლების ჩარევის შემდეგ იგი შეცვალეს პარტიული მუშაკით – თევდორე ღლონტი. ეს ფაქტი ცნობილია საზოგადო მოღვაწემ შალვა ამირეჯიბმა კალიგულას მიერ ცხენის სენატორად დანიშვნას შეადარა. თ. ღლონტმა თავისი მოღვაწეობა რექტორის პოსტზე ივ. ჯავახიშვილის დევნით დაიწყო და 1928 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში მკაცრად გააკრიტიკა ბატონი ივანე და მისი თანამოაზრენი. თუმცა ის მხოლოდ ორი წელი იყო თსუ-ს რექტორის პოსტზე, შემდეგ სხვა თანამდებობებზე მუშაობდა და 1937 წლის 10 ივლისს „კონტრევოლუციური მოღვაწეობისა და მავნებური საქმიანობისათვის“ დახვრიტეს.

ასეთივე ბედი ეწია შემდგომ რექტორებსაც: მალაქია ტოროშელიძეს (09.1928–09.1930); ივანე ვაშაყმაძეს (01.1930–09.1931); ალექსანდრე ერქომაიშვილს (09.1931–12.1932); ლევან აღნიაშვილს (04.1933–06.1935); კარლო ტორაგველიძეს (04.1935–06.1937). ისინი ყველა დახვრიტეს ე.წ. „დიდი წმენდის“ დროს 1937 წელს.

შედარებით მშვიდობიანი, მაგრამ ხანმოკლე (07.1937–09.1938) გამოდგა გიორგი კიკნაძის რექტორობა. მისი რექტორობის პერიოდში მთელ ქვეყანაში ფართოდ აღინიშნა თსუ-ს ოცი წლისთავი. ამის შემდეგ ის იყო განათლების სახალხო კომისარი, საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი და გარდაიცვალა 1963 წელს.

10.1938–02.1942 პერიოდში უნივერსიტეტის რექტორი გახლდათ დავით ყიფშიძე. ის 1934–1937 წლებში ქუთაისის პედაგოგიურ ინსტიტუტში მოღვაწეობდა და პედაგოგიკის ისტორიას ასწავლიდა, შემდეგ იყო პედაგოგიურ მეცნიერებათა ინსტიტუტის დირექტორი, ხოლო 1947 წელს დაინიშნა ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტის პედაგოგიკის კათედრის გამგედ. გარდაიცვალა 1975 წლის 31 აგვისტოს.

უნივერსიტეტის მომდევნო რექტორი – ალექსანდრე ჯანელიძე (02.1942–07.1945) გახლდათ ცნობილი ქართველი გეოლოგი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, პროფესორი, საქართველოს დამსახურებული მოღვაწე და საქართველოში გეოლოგიური განათლების ერთ-ერთი ფუძემდებელი. ის წლების განმავლობაში (1925–1955) იყო მის მიერ დაარსებული გეოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორი, ხოლო 1941–1963 წწ. გახლდათ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მათემატიკისა და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა განყოფილების თავმჯდომარე, 1951–1958 წწ. ამავე აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი, ხოლო 1941–1972 წწ. აკადემიის პრეზიდენტის წევრი. აკადემიკოს ა. ჯანელიძის თსუ-ში მოღვაწეობის პერიოდში გეოლოგიურ-მინერალოგიური და გეოფიზიკური მეცნიერებები ძალზე სწრაფ განვითარებას განიცდიდნენ. მის მიერ უნივერსიტეტში ბევრი ახალი სწავლის დასავლური მეთოდი იქნა დანერგილი. მის გამოკვლევებში დიდი ადგილი უჭირავს საქართველოს იურული და ცარცული პერიოდების, საფრანგეთის ადრინდელი ცარცული ეპოქის ფაუნისა და რუსეთის (ურალის) დევეონური პერიოდის მარინული ფაუნის საკითხებს. მის მიერ გამოყოფილია საქართველოს ერთ-ერთი გეოტექტონიკური ერთეული – საქართველოს ბელტი. ის გარდაიცვალა 1975 წლის 16 იანვარს. დასაფლავებულია დიდუბის პანთეონში.

ამის შემდეგ უნივერსიტეტში იწყება გამოჩენილი ქართველი ბოტანიკოსის, მწერლის, საზოგადო მოღვაწის, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ერთ-ერთი დამაარსებლის, საქართველოს მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის, შოთა რუსთაველის პრემიის ლაურეატის, აკადემიკოს ნიკოლოზ კეცხოველის წარმატებული რექტორობის პერიოდი (1945–1952 წწ.).

უნდა აღინიშნოს, რომ ის იყო თსუ-ს კურსდამთავრებული, 1923 წლიდან ბოტანიკის კათედრის პედაგოგი, 1929 წლიდან მისი დოცენტი, 1933 წლიდან გარდაცვალებამდე მისი გამგე. იგი იყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სასოფლო-

სამეურნეო განყოფილების თავმჯდომარე (1942-1957 წწ), ბიოლოგიის განყოფილების თავმჯდომარე (1957-1963 წწ), ვიცე-პრეზიდენტი (1943-1945), ხოლო 1963 წლიდან გარდაცვალებამდე (1982) საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბოტანიკის ინსტიტუტის დირექტორი. მას დაწერილი აქვს მრავალი ნარკვევი, ნოველა და მოთხრობა („თოვლიან მთებში“; „ცხრათვალი მზის ქვეშ“, „მორბის არაგვი არაგვიანი“; „არსიდან მოვიდვარ, მომიხარია“; „მეცხრე მთა გადავიარე“; „კიდევაც დაიზრდებიან“).

ცალკე აღსანიშნავია ბატონი ნიკოს დამსახურება ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის წინაშე. ჯერ კიდევ 1921 წლის თებერვალში იგი, როგორც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ეროვნული არმიის ოფიცერი, აქტიურად მონაწილეობდა კოჯორ-ტაბახმელას ფრონტზე მე-11 არმიის წინააღმდეგ ბრძოლაში. 1917-1924 წლებში იყო საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, ხოლო 1924 წელს, აგვისტოს აჯანყებამდე ოდნავ ადრე დააპატიმრა „ჩეკამ“. სამამულო ომის დასაწყისში თანაუგრძნობდა ფარულ პატრიოტულ ორგანიზაციას „სამანი“.

აკადემიკოსი ნიკო კეცხოველი გარდაიცვალა 1982 წლის 26 დეკემბერს. იგი დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

ამის შემდეგ თსუ-ს რექტორი ორჯერ (07.1953–09.1953; 04.1966–05.1966) ხდება ილია ვეკუა – ცნობილი ქართველი მათემატიკოსი და მექანიკოსი, სსრკ-ს მეცნიერებათა აკადემიის (1958) და საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის (1944) აკადემიკოსი, სოციალისტური შრომის გმირი (1969), საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი (1972-1977 წწ), ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. ის სხვადასხვა პერიოდში იყო თსუ-ს პრორექტორი, ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის დეკანი, ნოვოსიბირსკის უნივერსიტეტის რექტორი, თსუ-ს გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტის დირექტორი და სხვა. დაჯილდოებული იყო მთელი რიგი სამთავრობო ჯილდოებით.

რექტორობის პერიოდში აკადემიკოსმა ი. ვეკუამ განახორციელა მრავალი ღონისძიება: დააარსა რამდენიმე ახალი ფაკულტეტი, კათედრა, კაბინეტი, 1966 წელს უნივერსიტეტთან შეიქმნა გამოყენებითი მათემატიკის პრობლემური ლაბორატორია, რომელიც აღიჭურვა თანამედროვე ტექნიკური მოწყობილობებით. მის ბაზაზე მოგვიანებით ჩამოყალიბდა გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტი, რომლის დირექტორიც თვითონვე გახლდათ. გარდაიცვალა 1977 წლის 2 დეკემბერს. დაკრძალულია მთაწმინდის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში.

ი. ვეკუას პირველი რექტორობის შემდეგ ხანმოკლე დროით ცნივერსიტეტის რექტორი იყო საქართველოს მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე პროფესორი ერმილე ბურჭულაძე. ის უფრო პარტიული მუშაკი გახლდათ და მისი შრომებიც მეცნიერულ კომუნიზმის ძირეულ საკითხებს შეეხება.

შემდგომ პერიოდში (03.1954–03.1958) წლებში უნივერსიტეტის რექტორი გახლდათ გამოსწავლილი ქართველი მათემატიკოსი ვიქტორ კუპრაძე – ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მათემატიკისა და ფიზიკის აკადემიკოს-მდივანი, აკადემიკოსი. იგი წლების განმავლობაში განაგებდა თსუ-ს სახელმწიფო უნივერსიტეტის დიფერენციულ და ინტეგრალურ განტოლებათა კათედრას და გარკვეულ პერიოდში ხელმძღვანელობდა მეცნიერებათა აკადემიის მათემატიკის ინსტიტუტს. 1944-1957 წლებში ვ. კუპრაძე გახლდათ საქართველოს განათლების მინისტრი, ხოლო 1958-1962 წწ. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე. იგი დაჯილდოებული იყო საქართველოს სახელმწიფო პრემიით, ორი ლენინის ორდენით, შრომის წითელი დროშისა და საპატიო ნიშნის ორდენე-

ბითა და სხვა.

04.1958–03.1959 პერიოდში უნივერსიტეტის რექტორი გახდა გამოჩენილი ქართველი გეოლოგი, სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე, საბჭოთა კავშირისა (1968) და საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის (1955) აკადემიკოსი, პროფესორი გიორგი სამსონის ძე ძოწენიძე. მან გეოლოგიაში შექმნა სრულიად ახალი მიმართულება ვულკანიზმის როლი დანალექი ქანებისა და მადანთწარმოებაში, მინიჭებული ჰქონდა სტალინური პრემია (1950), გახლდათ ვულკანოლოგთა საერთაშორისო ასოციაციის (1970), ბულგარეთისა (1971) და ლონდონის (1976) გეოლოგიისა და აშშ-ის (1976) გეოგრაფიის საზოგადოების წევრი.

მომდევნო პერიოდში (03.1959–03.1966 წწ.) უნივერსიტეტის რექტორია გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი, ქართული ასტრონომიის სკოლის მესაძირკვე, მსოფლიოში სახელგანთქმული აბასთუმნის ასტროფიზიკური რბსერვატორიის დამაარსებელი და 65 წლის მანძილზე მისი უცვლელი დირექტორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი (1972-1977 წწ) და შემდეგ პრეზიდენტი (1978-1986 წწ), საქართველოსა და სომხეთის მეცნიერებათა დამსახურებული მოღვაწე, საბჭოთა კავშირისა (1984) და საქართველოს (1955) მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, პროფესორი ევგენი ხარაძე.

უდიდესი ამაგი დასდო ე. ხარაძემ საქართველოში საუნივერსიტეტო ასტრონომიული განათლების დაფუძნებას, ამ დარგის პედაგოგიური კადრებისა და მეცნიერ-მკვლევართა აღზრდას, უმაღლესი და საშუალო სკოლის ასტრონომიული სახელმძღვანელოების, სამეცნიერო ჟურნალების, საცნობარო და ენციკლოპედიური და სამეცნიერო-პოპულარული ლიტერატურის შექმნას. ყოველივე ეს ორგანულად ერწყმოდა ასტრონომიის, როგორც მეცნიერების აყვავებისა და ქართული ცნობიერების სამყაროსეული თვალსაწიერით გამსჭვალვას.

ბატონ ევგენის კოლოსალური და მრავალმხრივი შინაგანი ენერგია ჰქონდა და იგი გადასწვდა საქართველოში განათლებისა და მეცნიერების მრავალ სხვა დარგსაც, სახელდობრ, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ფუნქციონირების უმაღლეს სფეროებს. ამისი გარეგნული გამოხატულება იყო აკადემიკოს ე. ხარაძის ხანგრძლივი და ნაყოფიერი მუშაობა თუნდაც უნივერსიტეტის რექტორისა თუ მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტისა და პრეზიდენტის პოსტზე.

ბატონი ევგენის, როგორც ხელმძღვანელის შესაძლებლობებზე მეტყველებს ასტრონომიის მნიშვნელოვან სფეროთა წარმართვაში მისი ჰეგემონობა ყოფილი საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის მასშტაბით, აგრეთვე ასტრონომიის საერთაშორისო კავშირის ვიცე-პრეზიდენტობა, რაც მხოლოდ უიშვიათეს მეცნიერებს ხვდომიათ წილად. ევგენი ხარაძის ღრმა ინტერესებმა უსასრულო სამყაროს ამოუწურავი და შეუცნობელი ფენომენისადმი, სულის სიმაღლემ, ბუნების სიყვარულმა და უწყვეტმა შემოქმედებითმა შრომამ განაპირობეს მისი მტკიცე ჯანმრთელობა, დიდი ენერგია და ხანგრძლივი სიცოცხლე. ის ბედნიერ ვარსკვლავზე იყო დაბადებული, რადგან მან თითქმის სრულად დახარჯა თავისი ამოუწურავი შემოქმედებითი ენერგია. წარუშლელი კვალი დატოვა თავის ქვეყნის მეცნიერებასა და კულტურაში. მოიპოვა ყველა ჩვენთაგანისათვის საოცნებო – ქართველი ხალხის უმაგალითო სიყვარული და მსოფლიო ავტორიტეტი და ასე, პატივისცემითა და სიყვარულით გარემოცულმა, დატოვა სამზეო და შეუერთდა მარადიულობას. იგი 2001 წლის 10 ოქტომბერს 94 წლის ასაკში გარდაიცვალა და ანდერძის მიხედვით უფროსი ძმის – ცნობილ მათე-

მატიკოს არჩილ ხარაძის გვერდით, დიდუბის პანთეონშია დაკრძალული.

ამის შემდეგ 1966-1972 წლებში უკვე მეორედ გახდა თსუ-ს რექტორი აკადემიკოსი ი. ვეკუა, რომლის შესახებაც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ, ხოლო 05.1972–03.1980 პერიოდში უნივერსიტეტს სათავეში ედგა ცნობილი ისტორიკოსი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპოდენტი, პროფესორი დავით ჩხიკვიშვილი.

ბატონი დ. ჩხიკვიშვილი რექტორობის პერიოდში და მის შემდეგაც, როცა ის საქართველოს უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების მინისტრი იყო უდიდეს ყურადღებას აქცევდა მშობლიური უნივერსიტეტის გავითარების საქმეს. ის იყო ივ. ჯავახიშვილის თხოვნებითა 12 ტომეულის სარედაქციო კოლეგიის წევრი და მთავარი რედაქტორი. დაჯილდოებულია მრავალი ორდენითა და მედლით. გარდაიცვალა 1987 წელს.

უნივერსიტეტის რექტორობის შემდგომი 06.1980–09.1985 წლები დაკავშირებული იყო ცნობილი ქართველი ნეიროფიზიოლოგის, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის (1974), პროფესორ ვაჟა ოკუჯავას სახელთან.

ბატონი ვაჟა სხვადსხვა პერიოდში იყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მედიცინის პრობლემათა განყოფილების აკადემიკოს-მდივანი, აკადემიის ჟურნალ „მაცნეს“ მთავარი რედაქტორი, გახლდათ რუსეთის ივანე პავლოვის სახელობის ფიზიოლოგიის საზოგადოების გაგმეობის პერზიდუმიის წევრი, ტვინის შემსწავლელი საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი, ეპილეფსიის აკადემიის წევრი, საქართველოს ნევროლოგთა საზოგადოების წევრი, ი. ბერიტაშვილის სახელობის საქართველოს ფიზიოლოგთა სამეცნიერო საზოგადოების წევრი. 2006 წლიდან გარდაცვალებამდე აკადემიკოსი ვ. ოკუჯავა იყო თსუ-ს რექტორთა მრჩეველთა საბჭოს თავმჯდომარე. ის გარდაიცვალა 2011 წელს. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

მომდევნო ეტაპზე 10.1985–08.1991 პერიოდში თბილისის უნივერსიტეტის რექტორი აკადემიკოსი ნოდარ ამაღლობელია. მისი ხელმძღვანელობით 1988 წელს ფართოდ აღინიშნა უნივერსიტეტის დაარსების 70 წლისთავი. ბატონი ნოდარი სხვადსხვა პერიოდში გახლდათ სსრკ-ს უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი, საქართველოს პარლამენტის წევრი, პარლამენტის მეცნიერების განათლებისა და კულტურის კომიტეტის თავმჯდომარე. 1976 წელს მას მიენიჭა პეტრე მელიქიშვილის სახელობის პრემია, ხოლო 1985 წელს საქართველოს სსრ სახელმწიფო პრემია. დაჯილდოებულია მეგობრობის ორდენით.

ბატონი ნოდარი გარდაიცვალა 2004 წელს.

ამის შემდეგ მოკლე ხნით 08.1991–09.1991 პერიოდში უნივერსიტეტის რექტორი იყო ცნობილი ქართველი ენათმეცნიერი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი (1962), პროფესორი (1964), ამერიკის ლინგვისტური საზოგადოების საპატიო წევრი (1971), ამერიკის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის უცხოელი წევრი (2006), ხელოვნებისა და მეცნიერების მსოფლიო აკადემიის ნამდვილი წევრი (2007), საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტი, აკადემიკოსი (1974) თამაზ გამყრელიძე. ის დაჯილდოებული იყო ლენინური პრემიითა და ხალხთა მეგობრობის ორდენით. რექტორობის გარდა ის წლების განმავლობაში სხვადსხვა რანგში მოღვაწეობდა თსუ-ში და თავისი ენერგიული მუშაობით დიდი წვლილი შეიტანა ქართული ენათმეცნიერების განვითარებაში.

შემდეგ, ასევე მცირე ხნით (09.1991–10.1991) უნივერსიტეტის რექტორი იყო ოთარ ჯაფარიძე, ქართველი ისტორიკოსი, პროფესორი, აკადემიკოსი (1993). ის წლების გან-

მაგლობაში იყო საკავშირო არქეოლოგიური ჟურნალის რედაქციის წევრი, არის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი, თბილისის საპატიო მოქალაქე.

მომდევნო პერიოდის (10.1991–10.2004) უნივერსიტეტის რექტორია ცნობილის ქართველი ისტორიკოსი, მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1993), პროფესორი (1976) როინ მეტრეველი. ის დაჯილდოებულია შრომის წითელი დროშის, საპატიო ნიშნის, ღირსების ორდენებით, ფრიტოვ ნანსენის ოქროს ჯვრით და სხვა. მიღებული აქვს სახელმწიფო პრემია მეცნიერების დარგში, ივანე ჯავახიშვილისა და აკაკი წერეთლის სახელმწიფო პრემიები, მინიჭებული აქვს აფხაზეთის მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება.

ბატონი როინის ძალისხმევით უნივერსიტეტმა აღიდგინა უმაღლესი სასწავლებლის სტატუსი, რომელიც დაკარგული ჰქონდა 1926 წლიდან. მის დროს აღდგა უნივერსიტეტის დიდი სამეცნიერო საბჭოც.

ამის შემდეგ (12.2004–04.2006) წლებში თსუ-ს რექტორი იყო ქართველი არქიტექტორი რუსუდან ლორთქიფანიძე. ის იყო არქიტექტურის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, 50-მდე სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი (მათ შორის სამი მონოგრაფიისა). წლების განმავლობაში მუშაობდა არქიტექტურის საკითხებზე უცხოეთის სხვადასხვა სამეცნიერო ცენტრებში. ის არის რომის ანგელოზებისა და კონსტანტინეს ხელოვნების მეცნიერებისა და ლიტერატურის აკადემიის საპატიო აკადემიკოსი, ფლორენციის დიდებულითა აკადემიის საპატიო წევრი.

მომდევნო 04.2006–08.2010 წლებში უნივერსიტეტის რექტორი გახლდათ ქართველი იურისტი, სამართლის ფილოსოფოსი, პროფესორი გიორგი ხუბუა. ის არის 40-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომის (მათ შორის 7 მონოგრაფიისა და ერთი სახელმძღვანელოსი) ავტორი. არის მრავალენოვანი სამეცნიერო კრებულების რედაქტორი და თანაავტორი. ამჟამად მოღვაწეობს მიუნხენის ტექნიკურ უნივერსიტეტში.

ამის შემდეგ, 08.2010–07.2013 წლებში, უნივერსიტეტის რექტორი იყო ალექსანდრე კვიციანიძე, საქართველოს ჯანდაცვის ყოფილი მინისტრი (2008-2011 წწ). ის იყო ასევე უკრაინის ჯანდაცვის მინისტრი, თუმცა რამდენიმე თვეში ა. კვიციანიძემ მისი საქმიანობის კრიტიკის შემდეგ თანამდებობა დატოვა.

შემდეგ, 07.2013–03.2016 პერიოდში, უნივერსიტეტის რექტორად მოღვაწეობდა აკადემიკოსი ვლადიმერ პაპავა – ცნობილი ქართველი ეკონომისტი, პროფესორი. ის წლების განმავლობაში იყო აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორი, საქართველოს ეკონომიკის მინისტრი, საქართველოს პრეზიდენტის საპარლამენტო მდივნის მოადგილე, საქართველოს პარლამენტის წევრი. გამოქვეყნებული აქვს 24 სამეცნიერო ნაშრომი – მათ შორის 14 მონოგრაფია.

ამჟამად რექტორია გიორგი შარვაშიძე. ის უკვე სამი წელია ხელმძღვანელობს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს. მის ხელმძღვანელობით აღინიშნება 100 წლის იუბილე, რომლის გარკვეული ნაწილი ქუთაისის აკაკი წერეთლის უნივერსიტეტშიც აღინიშნება. ვუსურვოთ ბატონ გიორგის წარმატებული მოღვაწეობა ჩვენს დედა უნივერსიტეტში.

საბჭოთა კავშირის დაშლისა და საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ თსუ-ს ცხოვრებაში ახალი ერა დაიწყო. მას დაეკისრა ერის სულიერებაზე ზრუნვის, ეროვნული თვითშეგნების გადრმავების ისტორიული მისია. ამიტომ, დღესაც ქართველი ხალხი მას მეცნიერების წმინდა ტაძარს უწოდებს.

დღეს უნივერსიტეტში ახალგაზრდების აღზრდისა და მეცნიერული წვრთნის საქმეს 3275 პროფესორ-მასწავლებელი ემსახურება. მათგან 55 აკადემიკოსი და აკადე-

მიის წევრ-კორესპოდენტი, 595 პროფესორი და მეცნიერებათა დოქტორი.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მიმდინარეობს ფუნდამენტური და გამოყენებითი ხასიათის პრობლემური კვლევები. უნივერსიტეტის ი. ვეკუას სახელობის გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტში თეორიული შედეგების საფუძველზე ტარდება ბუნების მოვლენებისა და სახალხო მეურნეობაში წამოჭრილი ამოცანების მათემატიკური მოდელირებისა და რიცხვითი რეალიზაცია კომპიუტერების გამოყენებით. მაღალი ენერჯების ფიზიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ძირითადი მიმართულებაა მაღალი ენერჯის არეში ნუკლონებსა და ბირთვებთან ელემენტარული კვლევა, ამანქარებლებზე მიღებული ინფორმაციის დამუშავების ახალი სისტემების შექმნა, თეორიული კვლევები ველის კვანტური თეორიის, ელემენტარული ნაწილაკებისა და ატომბირთვის ფიზიკაში.

გარდა ამისა თსუ-ს შემადგენლობაში შედის მიხეილ ნოდის სახელობის გეოფიზიკის ინსტიტუტი (რომლის 85 წელიც დღეს აღინიშნება), გეოლოგიისა და გეოგრაფიის ინსტიტუტი და სხვები, რომლებშიც ასევე მიმდინარეობს თეორიული და ექსპერიმენტალური სამუშაოები.

უკანასკნელ ხანს, გარდა ფუნდამენტური გამოკვლევებისა, მეცნიერთა ნაწილმა გამოყენებითი სამუშაოების შესრულებაზე გადაიტანა აქცენტი და მნიშვნელოვან წარმატებებსაც მიაღწია, შეიქმნა არაერთი საყურადღებო პროექტი, შემუშავდა რეკომენდაციები, მიღებულია კონკრეტული შედეგები, რომელთა დანერგვა უთურდ მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს ქართული მეცნიერების წინსვლისა და ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების საქმეში. ყურადღება მახვილდება საქართველოს ბუნებრივი რესურსების შესწავლასა და მათი პრაქტიკული გამოყენების გზების ძიებაზე, ეკოლოგიური საკითხების კვლევაზე. ამა თუ იმ პრობლემატიკის შესწავლისა თუ დამუშავებისას გათვალისწინებულია რეგიონალური და ეროვნული თავისებურებები, ისტორიული ეროვნული ტრადიციები და პერსპექტივები.

საუნივერსიტეტო საქმიანობის გარდაქმნის მნიშვნელოვანი ეტაპი გახდა 1994 წლის 25 აპრილი, როცა დიდმა სამეცნიერო საბჭომ მიიღო „საუნივერსიტეტო განათლების რეფორმის კონცეპცია, რომლის საფუძველზეც ის სრულად გადავიდა სწავლების ორსაფეხურიან ფორმაზე და ერთიან ევროპულ საგანმანათლებლო სივრცეში ინტეგრირებისაკენ გადადგა ნაბიჯი.

ქართულ დედა უნივერსიტეტში წლების მანძილზე დაფუძნდა არაერთი საქვეყნოდ აღიარებული სამეცნიერო სკოლა: მათემატიკის (ანდრია რაზმაძე, ნიკოლოზ მუსხელიშვილი, ილია ვეკუა, ვიქტორ კუპრაძე, არჩილ ხარაძე, ანდრია ბიწაძე და სხვა); ასტრონომიის (ევგენი ხარაძე, ანდრია ბენაშვილი, მიხეილ ვაშაკიძე, როლან კილაძე, ჯუმბერ ლომინაძე, გიორგი ჩაგელიშვილი და სხვა); ფიზიკის (რაქდენ ხუციშვილი, ელევთერ ანდრონიკაშვილი, მათე მირიანაშვილი, ვაგან მამასახლისოვი, გივი ხუციშვილი, გივი სანაძე და სხვა); ქიმიის (პეტრე მელიქიშვილი, შალვა ცინცაძე, პეტრე ქომეთიანი და სხვა); გეოლოგიის (ალექსანდრე ჯანელიძე, კალისტრატე გაბუნია, გიორგი ძოწენიძე და სხვა); ფსიქოლოგიის (დიმიტრი უხნაძე, რევაზ ნათაძე, ფატი ხუნდაძე და სხვა); ფიზიოლოგიის (ივანე ბერიტაშვილი, დიმიტრი გედევანიშვილი და სხვა); ისტორიოგრაფიის (ივანე ჯავახიშვილი, სიმონ ჯანაშია, ნიკოლოზ ბერძენიშვილი, შოთა მესხია, ვარლამ დონდუა და სხვა); ფილოსოფიის (შალვა ნუცუბიძე, სერგი დანელია, მოსე გოგიბერიძე და სხვა); ხელოვნებათმცოდნეობის (გიორგი ჩუბინიშვილი, შალვა ამირანაშვილი, ნიკოლოზ ჩუბინიშვილი და სხვა); ქართული ენათმეცნიერების (აკაკი შანიძე, გიორგი ახვლედიანი, კარპეზ დონდუა, ვარლამ თოფურია, თამაზ გამყრელიძე და სხვა); იბერიულკავკასიური ენათმეცნიერების (არ-

ნოდდ ჩიქობავა, ქეთევან ლომთათიძე და სხვა); კლასიკური ფილოლოგიის (გრიგოლ წერეთელი, სიმონ ყაუხჩიშვილი და სხვა); აღმოსავლეთმცოდნეობის (გიორგი წერეთელი, სერგი ჯიქია, მაკარ ხუბუა, ვლადიმერ ფუთურიძე, ვალენიან გაქაშვილი, კონსტანტინე გაბაშვილი და სხვა) და სხვა მრავალი.

უნივერსიტეტის კათედრებზე და სამეცნიერო-კვლევით ქვედანაყოფებში ინტენსიურად მიმდინარეობს ასპირანტებისა და სამეცნიერო ხარისხების მიმნიჭებელი 26 საკვალიფიკაციო საბჭოს მუშაობა მეცნიერების თითქმის ყველა დარგში.

1994 წელს, 64 წლის შემდეგ, თსუ-ს წიაღში დაბრუნდა უმაღლესი სამედიცინო განათლება, აღდგა საუნივერსიტეტო სამედიცინო განათლების ტრადიცია - ჯერ გაიხსნა მედიცინის სპეციალობა, ხოლო 2000 წელს კი მედიცინის ფაკულტეტი დამოუკიდებელ ერთეულად ჩამოყალიბდა. შეიქმნა საუნივერსიტეტო კლინიკების ასამბლეა, რომლის სასწავლო ბაზები გამოირჩევა მძლავრი მატერიალურ-ტექნიკური აღჭურვილობითა და მაღალკვალიფიციური სამეცნიერო-ტექნიკური და ინტელექტუალური პოტენციალით, გაიხსნა ჯანდაცვის მეცნიერებათა მართვის ცენტრი და უწყვეტი სამედიცინო განათლების დეპარტამენტი, შეიქმნა მედიცინის დარგის მზრუნველთა საბჭო და სამედიცინო ინფორმაციის სამსახური. პროფესორმასწავლებელთა და თანამშრომელთა ჯანმრთელობის დაცვის სამსახურშია უნივერსიტეტის დიაგნოსტიკური ცენტრი.

1999 წელს დაარსდა „კავკასიის ბიზნეს სკოლა“. იგი ბიზნესის ადმინისტრირების ბაკალავრისა და მაგისტრის პროგრამების ფარგლებში ამზადებს სპეციალისტებს.

2006 წლის აპრილიდან უნივერსიტეტის სტუდენტებსა და პროფესორ-მასწავლებლებს მიეცათ შესაძლებლობა მონაწილეობა მიიღონ განათლების სექტორში განვითარებადი, ფინანსური და სოციალური მხარდაჭერის პროგრამაში, რომელიც ხორციელდება განათლების ერთიანი საკრედიტო კავშირის მიერ.

უნივერსიტეტში ფუნქციონირებს რამდენიმე მუზეუმი: ისტორიისა და ქართული ემიგრაციის, მინერალოგიის, გეოლოგიაპალეონტოლოგიის, გეოგრაფიის, ზოოლოგიის, ბიოლოგიის.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა საყოველთაო ცენტრია. სისტემატური ხასიათი მიიღო უნივერსიტეტულ ქართველოლოგთა მიერ საზღვარგარეთის სამეცნიერო ცენტრებში ლექციების კითხვამ, საერთაშორისო სიმპოზიუმებში მონაწილეობამ, უცხოეთში სტატიებისა და მონოგრაფიების გამოქვეყნებამ. 1978 წლიდან ქ. იენაში გერმანულ ენაზე ყოველწლიურად გამოდიოდა თბილისისა და იენის უნივერსიტეტების ერთობლივი სამეცნიერო ჟურნალი „გეორგიკა“. 1991 წლიდან „გეორგიკა“ ქ. კონსტანცაში გამოდის ოთხი უნივერსიტეტის – თბილისის, იენის, ზაარბრიუკენის და კონსტანცის უნივერსიტეტების თანამშრომლობით. 1999 წლიდან კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტი, რომელნიც საქართველოსა და საბერძნეთის ხელისუფლების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრებისა და ინტელიგენციის მხარდაჭერით შეიქმნა 1997 წელს გამოსცემს საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალს PHASIS-ს.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს მჭიდრო პარტნიორული ურთიერთობა აქვს მსოფლიოს მრავალ სამეცნიერო-პედაგოგნიურ ცენტრთან. ესენია: ზაარლანდის, ჰამბურგის, გიოტინგენის, ბრემენის, კობუსისა და იენის უნივერსიტეტები (გერმანია); ემორის უნივერსიტეტი, ჯორჯიის უნივერსიტეტი, ბრევეარდის, ველსლის, მაუნთ ჰაილუკის და ვილიამის კოლეჯები (აშშ); სენტ მერის უნივერსიტეტი (კანადა); ვარშავისა და ლოდის უნივერსიტეტები (პოლონეთი); მაღაგისა და სალამანკას უნივერსიტეტი

ტები (ესპანეთი); ნანტის, პარიზ 8, პარიზ 13, გრენობლის, ტულონისა და ინალკოს უნივერსიტეტები (საფრანგეთი); ბრისტოლის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი, ბრენელისა და ლონდონის უნივერსიტეტები (დიდი ბრიტანეთი); ბუდაპეშტის უნივერსიტეტი (უნგრეთი); ბილკენტის, ტრაბზონისა და ანკარის უნივერსიტეტები (თურქეთი); პალერმოს, რომის, პიზასა და ვენეციის უნივერსიტეტები (იტალია); ათენის, იოანინასა და თესალონიკის უნივერსიტეტები (საბერძნეთი); ბირთვული ფიზიკის საერთაშორისო ცენტრი (შვეიცარია); ორსუსის უნივერსიტეტი (დანია); ბუქარესტის უნივერსიტეტი (რუმინეთი); თეირანისა და გილანის უნივერსიტეტები (ირანი); კაიროს უნივერსიტეტი (ეგვიპტე); ევროპის უნივერსიტეტების ასოციაცია; მოსკოვისა და სანკ-პეტერბურგის უნივერსიტეტები (რუსეთი); კიევისა და ოდესის უნივერსიტეტები (უკრაინა); ერევანის უნივერსიტეტი (სომხეთი); ბაქოს უნივერსიტეტი (აზერბაიჯანი) და სხვა უნივერსიტეტები.

უნივერსიტეტში არსებობს უცხოელ მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა საპატიო დოქტორად არჩევის ტრადიცია.

უნივერსიტეტში ფართოდაა გაშლილი სტუდენტთა სამეცნიერო მუშაობა. ყოველწლიურად იმართება სტუდენტთა შემაჯამებელი სამეცნიერო კონფერენციები

ახალგაზრდები აქტიურად მონაწილეობენ მხატვრულ შემოქმედებაში. უნივერსიტეტის კულტურისა და ხელოვნების ცენტრის ბაზაზე შექმნილია კამერული მუსიკის ორკესტრი, გაერთიანებული კაპელა, სახალხო თეატრი, ვაჟთა და გოგონათა ვოკალური ანსამბლები, ქორეოგრაფიული და თანამედროვე ცეკვების ანსამბლები, ერთი მსახიობისა და პანტომიმის თეატრი, თეატრ-სტუდია „მერმისი“, განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს ახალგაზრდებში მხიარულთა და საზრიანთა კლუბი – „მან-სან-კანი“.

თვალსაჩინოა უნივერსიტეტელთა სპორტული მიღწევები. სტუდენტები აქტიურად მონაწილეობენ სხვადასხვა სახის ასპარეზობებში, საქართველოსა და უცხოეთში, წარმატებით იცავენ ქვეყნისა და უნივერსიტეტის სპორტულ ღირსებას. უნივერსიტეტის კედლებში აღიზარდა და დღესაც სწავლობს მსოფლიოს, ევროპის თუ საქართველოს არაერთი ჩემპიონი და პრიზიორი, თვალსაჩინო სპორტსმენები.

კიდევ რამდენის დაწერა შეიძლება მწობლიურ უნივერსიტეტზე, თუმცა ერთი პატარა წერილი ხომ ყველაფერს ვერ მოიცავს.

ლიტერატურა

1. ექვთიმე თაყაიშვილი. რჩეული ნაშრომები. ტომი I, თბილისი, 1968.
2. სერგო ჯორბენაძე. ღსოვრება და ღვაწლი ივანე ჯავახიშვილისა. თბილისი, 1984.
3. ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი //Staff.ge.

CREATION AND THE DEVELOPMENT OF IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY

Adeishvili T.

Summary: Information about the history of creation and the development of Ivane Javakhishvili Tbilisi state University from 1918 through 2018 is represented.